

Beata Borowska-Beszta
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Aborcja eugeniczna (aborcja ze względu na niepełnosprawność) w opiniach polskich studentów studiów uniwersyteckich II stopnia na kierunku pedagogika specjalna. Raport z etnograficznego studium przypadku

Poniższy artykuł jest raportem z etnograficznego studium przypadku dotyczącego konceptualizacji aborcji eugenicznej przez 22 studentów kierunku pedagogika specjalna, studiów II stopnia. Aborcja eugeniczna była eksplorowana w listopadzie 2016 roku, w perspektywie dwóch uniwersalnych wzorów podejścia kultur do anomalii, koncepcji Douglas (2002) interpretacji oraz kontroli fizycznej tego fenomenu. Główne pytanie badawcze brzmiało: w jaki sposób konceptualizują aborcję eugeniczną studenci II. stopnia studiów na kierunku pedagogika specjalna? Badania obejmowały też uzyskanie odpowiedzi na pytania szczegółowe, dotyczące: studenckich postaw wobec aborcji eugenicznej oraz ich uwarunkowań. Ostatnie ze szczegółowych pytań badawczych dotyczyło poznania perspektywy teoretycznej, z jakiej studenci uzasadniają własną postawę wobec aborcji eugenicznej. Wyniki badań wskazały triadę kategorii koncepcji aborcji eugenicznej *explicite* (od dezaprobaty, poprzez aprobatę dla wolności wyboru oraz relatywizację aborcji eugenicznej zależnie od warunków i okoliczności). Ponadto wyniki badań ujawniły triadę kategorii wiedzy ukrytej (*tacit*), wskazującej fenomeny, które dodatkowo ujawniły się w danych mimo, iż nie było formułowanych o nie pytań badawczych. Były to: stosunek osobisty studentów do dziecka/osoby z niepełnosprawnością – podmiotu pedagogiki specjalnej w kontekście aborcji eugenicznej, retoryka własnej narracji ugruntowana w teoretycznych modelach niepełnosprawności oraz sprzeczności na linii informator – inni.

Słowa kluczowe: nauki społeczne, pedagogika, pedagogika specjalna, aborcja eugeniczna, etnograficzne studium przypadku.

Wprowadzenie

Aborcja eugeniczna, jako element *kultury eugenicznej* i ruchów społecznych *proaborcyjnych* jest fenomenem obecnym i ugruntowanym w rzeczywistości społecznej współczesnego świata. Rozważana jest z różnych perspektyw przez dyscypliny z obszaru humanistyki, nauk społecznych, w tym pedagogikę. Bywa tematem gier politycznych lobbystów, niestanowiących osi analiz niniejszego raportu z badań. Jako zewnętrzny przejaw stosunku społeczeństw i kultur do fenomenu niepełnosprawności, aborcja eugeniczna wpisuje się w ogóle w szerszy nurt konstrukcjonistycznych badań a także analiz społecznego i kulturowego fenomenu niepełnosprawności, prowadzonych przez socjologów, m.in. Shakespeare'a (1994, 1999, 2002), Barnesę, Mercera (2008), Manterys-Zakrzewską (1995, 2010), pedagogów Smitha (1985, 1989, 2008), Kulbakę (2012), Borowską-Beszty (2012) oraz antropologów kultury Douglas (2002), Klotz (2003), Kassnitz, Shuttlewortha (2001), Shuttlewortha, Sanders (2011) i in.

Aborcja eugeniczna jako kulturowy sposób interpretacji i kontroli niepełnosprawności

M. Douglas (2002) sprecyzowała pięć uniwersalnych podejść do anomalii w kulturach na świecie. Badaczka analizowała problemy anomalii w kontekstach kategorii czystości (purity) i zmyś — „brudu” (dirt) oraz utożsamiała z czymś, co nie pasuje do danego zbioru serii (Douglas 2002, s 79). Douglas (2002) wskazała pięć istniejących uniwersalnych wzorów stosunku kultur do anomalii. Pierwszy wzór zakłada poddanie anomalii interpretacji, co wiąże z urodzeniem „potworkowatego dziecka” oraz generowaniem interpretacji w tej szczególnej sytuacji. Polega to na przyporządkowaniu, nadaniu etykiety „przypadku szczególnego rodzaju”, która prowokuje dany, właściwy sposób działania. Drugi wzór polega na fizycznym kontrolowaniu anomalii i wyznaczeniu jej ram, określających prawidłowość. Autorka uważa, że jeśli coś jest czymś, to wszelkie anomalie od tego powodują skutki w postaci działań kontrolujących w kulturach. Wzór trzeci związany jest z unikaniem anomalii, na podstawie dotychczasowych wzorów działania i definicji sytuacji. We wzorze czwartym kultury etykietują anomalie, jako zagrożenia natomiast piąty wzór jest rozwiązaniem w kierunku przyswojenia anomalii i wykorzystania jej na użytek kultury własnej (Douglas 2002, Borowska-Beszta, 2016). W analizie antropologiczne Douglas (2002) wpisują się podejścia do niepełnosprawności w kulturach na świecie, referowane i analizowane w pracach Scheerenbergera (1983), Smitha (1985, 1989, 2008), Shakespeare'a (1994, 1999, 2002), Barnesę, Mercera (2008), Kulbaki (2012), Borowskiej-Beszty (2012).

Na tle wzorów stosunku kultur do fenomenu anomalii rozumianej, jako niepełnosprawność naturalnie nasuwa się pytanie o sposób, w jaki sposób jest konceptualizowana aborcja eugeniczna w poszczególnych grupach społecznych, kulturach organizacyjnych bądź zawodowych, czy wreszcie w kulturach dominujących krajów kultury Zachodu, w tym Polski. Intrygujące badawczo są pytania dające odpowiedź na problemy społeczne, jakże „rozwiązują” aborcja eugeniczna na poziomie mainstreamu danego kraju, na poziomach grup społecznych, kultur niepełnosprawności oraz na poziomach osobistych. Tak postawione problemy i w konse-

kwencji pytania dotyczą w istocie relacji kultur wobec fenomenu niepełnosprawności, które stanowią oś zainteresowania naukowo-badawczego autorki tekstu. Poniższy artykuł jest raportem z etnograficznego studium przypadku i przybliża w części teoretycznej myślenie o aborcji eugenicznej, odniesione do wybranych wzorów wskazanych przez Douglas (2002), jako myślenie o kulturowym sposobie interpretacji i kontroli fizycznej niepełnosprawności. Artykuł precyzuje ponadto syntetycznie związek pojęcia aborcja eugeniczna z eugeniką, autorstwa F. Galtona i kontynuatorów. W części empirycznej natomiast zawiera raport z jakościowych badań własnych, dotyczących studenckiej konceptualizacji aborcji eugenicznej. W świetle rozważań Douglas (2002) o anomalii, aborcja eugeniczna jest rozumiana w niniejszym raporcie i badaniach, jako instrument kulturowego sposobu interpretacji i kontroli niepełnosprawności, mający ugruntowanie w koncepcji eugeniki, co wskazuje choćby jej nazwa.

Tradycje interpretacji i kontroli niepełnosprawności na drodze wdrażania koncepcji eugeniki w kulturze Zachodu historycznie wiążą się ściśle z XIX-wiecznymi pracami badawczymi Brytyjczyka, matematyka i statystyka Sir F. Galtona, twórcy koncepcji eugeniki (eugenos gr. – dobrze urodzony), dotyczącymi badań nad możliwościami kształtowania potencjału społeczeństw, dzięki selekcji i reprodukcji najlepszych gatunkowo homo sapiens (Gawin, 2003, Black, 2004, Chesterton, 2011, Borowska-Beszta 2012, Kulbaka 2012 i in.). Eugenika budziła wiele entuzjazmu na początku XX wieku oraz zyskała wpływowych zwolenników i kontynuatorów, początkowo w Stanach Zjednoczonych, w tym kierującego pracami badawczymi genetyka, profesora Uniwersytetu Harvarda, C. Davenporta, a następnie uzyskała poparcie A. Hitlera w Niemczech (Black, 2004, Kulbaka, 2012, Borowska-Beszta, 2012). Obszerne dane na ten temat zawierają monografie Gawin (2003), Blacka (2004), Chestertona (2011), Kulbaki (2012), Borowskiej-Beszty (2012).

Założenia projektu badawczego

Poniższy raport z badań, etnograficzne studium przypadku, jest odniesiony do zbadania studenckiej koncepcji aborcji eugenicznej, czyli aborcji ze względu na niepełnosprawność. Problematyka aborcji w ogóle, w sensie analizy zjawiska w perspektywie badań feministycznych, nie była celem poniższych badań. Badania jakościowe zostały zainspirowane zdarzeniami w kulturze dominującej w Polsce, na tle zdarzeń w Europie w 2014-2016 roku, związanymi z artykułowymi antagonistycznymi głosami środowisk feministycznych, pro-aborcyjnych oraz promujących życie tzw. pro-life. Problem badawczy został wygenerowany z jednej strony ze społecznych problemów niepełnosprawności (disability inquiry) (Mertens 1998), odniesionych do jej interpretacji i kontroli fizycznej (Douglas 2007). Z drugiej strony, został oparty na realnym problemie społecznym, (analogicznych badań wskazanych przez Jahodę, Lazarfelda, Zeisela 2007, Flicka 2010).

Problem społecznej interpretacji i kontroli fizycznej niepełnosprawności, na drodze aborcji eugenicznej eskalował w przestrzeni rzeczywistej i mediach w Polsce w 2016 roku, jako z jednej strony pro-eugeniczne, pro-aborcyjne głosy Polek, ze środowisk feministycznych¹, argumentowane prawami wyboru kobiet oraz

---

¹ We wrześniu 2016 roku w Polsce zostały odrzucone w pierwszym czytaniu przez polski sejm RP dwa antagonistyczne projekty, dotyczące problematyki prawa aborcyjnego. Pierwszy, przygotowany przez feministyczne ugrupowanie „Ratujmy Kobiety” zakładał

niekiedy perspektyw zablokowania strat społecznych i systemowych² wobec głosu i działań środowisk antagonistycznych, antyaborcyjnych tzw. pro-life. W konsekwencji, aborcja ze względu na niepełnosprawność, jako zjawisko medialne i stopniowo normalizowane medialnie danej interpretacji i kontroli fenomenu niepełnosprawności wybrzmiała w pedagogicznych przestrzeniach online, w narracjach osobistych, wskazywanych bezpośrednio przez pedagogów specjalnych (w tym oligofrenopedagogów) na portalu społecznościowym Facebook³ lub pośrednio, poprzez popieranie feministycznych działań pro-eugenicznych przez pedagogów specjalnych – nauczycielki Szkoły Specjalnej w Zabrze⁴. Trzeba dodać, że polskie głosy sporne, dotyczące bezpośrednio lub pośrednio interpretacji i kontroli niepełnosprawności za pomocą aborcji eugenicznej, mają jednakże szerszy, europejski kontekst. Eskalują bowiem, na tle europejskich działań wykluczających osoby z niepełnosprawnością z przestrzeni społecznych mainstreamu, jakim jest zakaz wprowadzony od 2014 roku we Francji emisji w stacji TV uśmiechniętych wizerunków osób z zespołem Downa (ZD). Ten sposób kulturowej kontroli fenomenu niepełnosprawności został bezpośrednio powiązany z interpretacją i presją środowisk feministycznych, mianowicie, decyzją sądu uznano, że prezentowanie uśmiechniętych osób z ZD we francuskiej telewizji, może powodować frustrację kobiet, które wcześniej dokonały aborcji ze względu na niepełnosprawność – aborcji eugenicznej.⁵ Na tle europejskiej interpretacji niepełnosprawności i jej kontroli za pomocą aborcji eugenicznej wydaje się zasadne przeprowadzenie badań pedagogicznych w różnych tradycjach i o różnych parametrach. Ponadto, jako autorka niniejszego raportu zadałam sobie pytanie o to, dlaczego warto byłoby zrealizować jakościowy projekt badawczy (Creswell, 2013) dotyczący studenckiej koncepcji aborcji eugenicznej, studentów kierunku pedagogika specjalna. Potraktowałam zasięg projektu i próbę 22 studentów, jako potencjalne źródło pobudzenia dyskusji i debat akademickich w środowiskach pedagogów, a zwłaszcza pedagogów specjalnych i poprowadzenia dalszych badań. Uzasadniona wydaje się zatem, w moim przekonaniu, potrzeba poznania koncepcji aborcji eugenicznej studentów studiów II. stopnia, kierunku pedagogika

---

całkowitą liberalizację praw do aborcji do końca 12 tygodnia ciąży. Drugi, pt. „Stop aborcji” został przygotowany przez Instytut Ordo Iuris i zakładał zaostrzenie postępowania w sprawie aborcji oraz kary kobiet za dokonywanie aborcji.

² H. Bakula (2016) „to ustawa, która zagraża wszystkim kobietom. Jeżeli to się odpuści, to będzie kupa kalek, bękartów, dzieci z wadami, które będą się rodziły. Kupa samobójstw i zabójstw. Jeśli ktoś tego nie rozumie, bardzo mu współczuję”. <http://wpolityce.pl/gwiazdy/310613-jezeli-to-sie-odpusci-to-bedzie-kupa-kalek-bekartow-dzieci-z-wadami-oburzajace-slowa-wspierajacej-czarny-protest-bakuly> (Dostęp: 4.10.2016)

³ Dane szczegółowe konta i dane osobowe zakodowane. Wypowiedź pedagoga specjalnej (oligofrenopedagoga) X: na portalu społecznościowym Facebook: „*Tutaj chodzi przede wszystkim o nienarażanie dzieci skrajnie niepełnosprawnych na okrucieństwa życia-cierpienia. Czy ktokolwiek chciałby żyć jak roślinka? Wegetować? Posiadać dziecko i patrzeć cały czas na jego cierpienie, beznadzieję życia, bo urodziło się niewidome bez kończyn górnych i dolnych? Ja nie chciałabym wystawiać mojego dziecka na takie cioty od życia. Sprawnym ludziom jest trudno przetrwać w tej dżungli. Humanitarne byłoby pozwolić dokonywać kobietom wyboru w takich sytuacjach. A jeśli chodzi o dzieci z Zespołem Downa to wielu z nich jest wybitnie utalentowanych. Znam zdolnych ludzi z Zespołem Downa i Autyzmem. Nie są na straconej pozycji: studiują, zakładają własne firmy i pracują. To wspaniali ludzie*”. (Dostęp: 3.10.2016)

⁴ <http://liveactionnews.org/france-bans-positive-down-syndrome-video-because-it-may-disturb-post-abortive-women/> (Dostęp: 22.11.2016)

⁵ <http://www.lifenews.com/2016/11/22/tv-station-wont-air-video-of-kids-with-down-syndrome-smiling-it-would-disturb-women-who-aborted/> (Dostęp: 18.03.2017)

specjalna, którzy uczestniczą w publicznym dyskursie i dodatkowo przygotowują się zawodowo do pracy w środowiskach i kulturach niepełnosprawności i niedługo zostaną praktykami w bezpośrednim kontakcie z osobami z różnorodną niepełnosprawnością.

Metoda

Na tle wzorów relacji kultur wobec anomalii (Douglas, 2002) wyłaniają się problemy szerokie, dotyczące interpretacji i kontroli w kulturach współczesnych na świecie fenomenu niepełnosprawności, podejmowane również we wcześniejszych badaniach autorki raportu. Celem niniejszych, węższych badań jakościowych (etnograficznego studium przypadku) było zbadanie pojedynczego wątku, w przedmiocie kulturowej interpretacji i kontroli niepełnosprawności na drodze aborcji eugenicznej, konceptualizowanej przez 22 studentów (21 kobiet i 1 mężczyznę l. 23-24), II. roku, II. stopnia studiów, na kierunku pedagogika specjalna. Studenci kierunku pedagogika specjalna funkcjonują w życiu społecznym mainstreamu, zarówno w przestrzeniach realnych, jak i wirtualnych, są uczestnikami czynnymi lub biernymi polskiego medialnego dyskursu aborcyjnego. Percypują treści, dotyczące zdrowia, życia oraz prawa do niego i jednocześnie medialnej normalizacji aborcji eugenicznej, osób z niepełnosprawnością, podmiotów pedagogiki specjalnej. W poniższych badaniach kluczem był udział próby celowej młodych dorosłych, których obecna droga edukacyjna jest związana z edukacją, wsparciem lub opieką nad osobami z niepełnosprawnością. Projekt badawczy wpisuje się w bieżący, światowy i medialny dyskurs fenomenu niepełnosprawności w tle istniejących w mainstreamie kultur eugenicznych i medialnej normalizacji aborcji eugenicznej. Studium przypadku zostało przeprowadzone zgodnie z zaleceniami metodologicznymi autorów wskazanych w sekcji poniższej, zwanej procedurą badawczą, w kampusie polskiego uniwersytetu (dane szczegółowe uczelni zakodowane), w dniu 3.11.2016 roku. Projekt etnograficznego studium przypadku został oparty na założeniach badań jakościowych, według koncepcji Spradleya (1979,1980), Stake'a (2009), Angrosino (2010), Rapleya (2010), Kubinowskiego (2011), Kvale (2010), Flicka (2010, 2011), Gibbisa (2011), Jamielniaka (2012a,b), Strumińskiej-Kutry, Kołdakiewicz (2012), Creswella (2013) i in.

Kroki badawcze i etyka gromadzenia danych

- Badania zostały zrealizowane w Polsce, na terenie kampusu uniwersyteckiego (dane zakodowane) w dniu 3. listopada 2016 roku. Studenci II roku II studiów zostali zaproszeni do anonimowego, dobrowolnego i jednorazowego udziału w etnograficznym badaniu jakościowym.
- Założeniem badań było stworzenie przez uczestników anonimowej oraz pisemnej narracji na podany temat: Aborcja eugeniczna: Jako student/ka II stopnia pedagogiki specjalnej uważam, że...
- Badanie etnograficzne nie miało charakteru eksperymentu, nie było badaniem klinicznym (jakie są realizowane w paradygmacie pozytywistycznym) (Angrosino, 2010), nie było również badaniem zachowania (Anrosino, 2010), lecz poznaniem opinii, dlatego zgoda na jego prowadzenie została

skoncentrowana na uzyskaniu zgody dorosłych uczestników próby celowej, z założeniem kodowania głębokiego danych osobowych i miejsca badań.

- Studenci rekrutowani do badań zostali uprzednio poinformowani o dobrowolności uczestnictwa, anonimowości i podwójnych sposobach kodowania danych osobowych, miejsca badań oraz możliwości rezygnacji w dowolnym momencie gromadzenia danych (Rapley, 2010). Ponadto o celu badania jakościowego oraz o przeznaczeniu raportu z badań, czyli publikacji.
- 22 uczestników wyraziło ustną zgodę na udział w badaniach i wszystkie elementy wskazane w propozycji badań (Bricki & Green, 2007).

Pytania badawcze

Problem badawczy został sprecyzowany w pytaniu badawczym głównym, które brzmi:

- Jak konceptualizują aborcję eugeniczną studenci II roku, II stopnia studiów na kierunku pedagogika specjalna ?

Główne pytania główne badawcze zostało rozszerzone o pytania szczegółowe:

- Jaką postawę wobec problemu aborcji eugenicznej mają studenci II stopnia studiów na kierunku pedagogika specjalna?
- Jakimi argumentami studenci uzasadniają wybór ustosunkowania się do problemu aborcji eugenicznej?
- Z jakiej perspektywy teoretycznej studenci uzasadniają wybór własnej postawy wobec problemu aborcji eugenicznej ?

Próba celowa

- Próbę celową w badaniu stanowiło 22 studentów II roku, II stopnia studiów na kierunku pedagogika specjalna. W podziale na płeć, informatorami były 21 kobiety i 1 mężczyzna lat 23-24.
- Przewaga kobiet uczestniczących w badaniu pozwala stwierdzić, że w otrzymanych narracjach dominuje kobieca perspektywa konceptualizacji problemu aborcji eugenicznej.
- Wszystkie zebrane pierwotnie dane anonimowe, zostały zakodowane wtórnie i spersonalizowane, poprzez nadanie 22 informatorom imion obcozbrzmiających, zaczynających się literą „D”.
- Dane kampusu uczelni, w którym realizowano gromadzenie danych zostały zanonimizowane i zakodowane.

Gromadzenie danych

- Dane pisemne były gromadzone na terenie kampusu uniwersytetu X, w dniu 3.11.2016 roku przez ok. 20 minut.
- Studenci tworzyli dobrowolne i swobodne narracje na arkuszach papieru, o formacie B5.
- Przed rozdaniem papieru zostali poinformowani ponownie o możliwości rezygnacji z udziału w badaniu w dowolnym momencie.

- Kolejno, studenci zostali poinformowani o celu badania i przeznaczeniu kodowanych danych, służących do sporządzenia raportu z badań.
- Dodatkowo, anonimowość udziału i komfort wypowiedzi uczestników badań miało zapewnić zalecenie badaczki dotyczące pisania pismem drukowanym.
- Na 22 osoby które zostały zaproszone do badań udział wzięły wszystkie osoby. Nie było uczestnika, który oddał pustą kartkę papieru, wszyscy uczestnicy zaakceptowali warunki badań. Uczestnicy zapisywali treściami rękopisu na ogół: 1 stronica (7 informatorów), 1,5 strony (8 informatorów), 2 strony (2 informatorów), 0,5 strony (5 informatorów).
- Studium przypadku zakładało pisemny, narracyjny sposób rejestrowania danych werbalnych.
- Studenci nie byli instruowani odnośnie do sposobu odpowiedzi, ani nie podlegali żadnym uzgodnieniom odnośnie do omawianego problemu.
- Wyjaśnienia badaczki, jakich udzielała uczestnikom, odnośnie do tematu badań zostały zredukowane do przedstawienia tematu, aby nie sugerowały żadnych wariantów odpowiedzi.
- Temat badań został sprecyzowany w sposób czytelny, mający skłonić młodych dorosłych do rozważań w perspektywie studiów na kierunku pedagogika specjalna i wyrażenia swoich przekonań i opinii w formie narracji. Studenci tworzyli narrację na temat: Aborcja eugeniczna: jako student/ka st. II stopnia, kierunku pedagogika specjalna uważam, że...

Wiarygodność badań

Wiarygodność ze studium przypadku skonfrontowała badaczkę z dwoma aspektami wiarygodności realizowanych badań. Po pierwsze, z wzięciem pod uwagę oraz ograniczeniem możliwych własnych uprzedzeń (Sarniak, 2015) po stronie badaczki (*biases*) oraz oddziaływania na proces gromadzenia danych i ich analiz wartości wnoszonych przez badacza do badań (Creswell, 2013). Po drugie, kluczowe dla badań było także zapewnienie wiarygodności na drodze triangulacji źródeł danych (Flick, 2010, 2011) oraz technik analizy, czyli kodowania i kategoryzacji (Kvale, 2010; Gibbs, 2011) oraz analizy dziedzin (Spradley, 1979, 1980). Jeśli chodzi o uprzedzenia (*biases*) zostały one zredukowane dzięki następującym działaniom badawczym:

- zlokalizowaniu i nazwaniu źródeł i punktów *pulsujących*, które mogłyby deformować proces gromadzenia danych i ich analiz, jakimi są wartości badacza wnoszone do badań (Sarniak, 2015; Creswell, 2013).
- dwóm analizom danych: kodowaniu – kategoryzacji (Kvale, 2010; Gibbs, 2011), analizie dziedzin (Spradley, 1979, 1980).

Wiarygodność badań została zapewniona dzięki:

- prawidłowości wykonania analiz danych do wysycenia kategorii z danych *verbatim*.
- realizacji triangulacji, która została zapewniona poprzez wielość źródeł danych jakościowych, pochodzących od 22 informatorów (Flick, 2010; Borowska-Beszta, 2013) oraz przez zastosowanie dwóch typów analiz: kodowania i kategoryzacji w celu ujawnienia kodów i kategorii *explicite* oraz analizy dziedzin, w poszukiwaniu kategorii *tacit* – *ukrytych*.

- wykonaniu generalizacji wewnętrznej (Maxwell, 2005, s. 115), jaką można zrealizować na próbie niereprezentatywnej.

Analiza danych

Analizy prowadzone były dwutorowo. Pierwszym założeniem było wygenerowanie kodów i kategorii *explicite* z użyciem kodowania i kategoryzacji Kvale (2010), Gibbsa (2011). Drugim etapem było wygenerowanie kategorii (dziedzin) ukrytych czyli *tacit*, z użyciem semantycznej analizy dziedzin Spradleya (1979, 1980). Analiza danych rozpoczęła się od procesu transkrypcji i wprowadzenia rękopisów do postaci tekstów w systemie Word. W pierwszym typie analizy zostały wygenerowane kody i kategorie, zgodnie z założeniami proponowanymi przez Kvale (2010) i Gibbsa (2011), Ćwirynkało, Borowską-Beszte, Bartnikowską (2016). W kodowaniu i kategoryzacji dane zostały zanalizowane w perspektywie segmentowania ich oraz znajdowania podstawowych elementów: kodów i kategorii wg Kvale (2010), Gibbsa (2011), Ćwirynkało, Borowskiej-Beszty, Bartnikowskiej (2016). Analiza dziedzin została wykonana według koncepcji Spradleya (1979, 1980) w celu znalezienia dziedzin (kategorii) ukrytych (*tacit*) w wybranych uniwersalnych relacjach semantycznych. Spradley (1979, 1980) wskazał istnienie w dowolnej kulturze 9 uniwersalnych relacji semantycznych, dzięki którym można analizować dane werbalne pochodzące z różnych scen kulturowych (Spradley 1979, 1980 za: Borowska-Beszta 2005). Podczas badań zostały wykorzystane następujące relacje semantyczne: 1. inkluzja właściwa: X(jest rodzajem)Y, 2. atrybucja: X(jest cechą)Y lub X (ma cechę) Y, 3. funkcja: X (jest użyte w celu)Y.

Wyniki

Wyniki przeprowadzonych badań etnograficznego studium przypadku wskazały istnienie *explicite* w danych werbalnych: 5 kodów (0-4) i subkodów przypisanych do nich, oznaczonych (a-s) oraz 3 kategorii wygenerowanych *explicite* i 3 kategorii *tacit*, (dziedzin) odniesionych do wiedzy ukrytej. Przeprowadzone analizy pozwoliły na wyodrębnienie następujących kodów (segmentów) *explicite* w danych werbalnych, stanowiących podstawę do tworzenia kategorii danych *explicite*. W procesie analizy danych opartej na kodowaniu danych wygenerowałam następujące kody i subkody:

Kody

Wiedza *explicite*:

KOD 0. **Aborcja eugeniczna**

Dezaprobata/Dewaloryzacja

- KOD 0a Przestępstwo podlegające karze
- KOD 0b Coś co nie powinno mieć miejsca
- KOD 0c Zaprzeczenie praw do życia każdego człowieka
- KOD 0d Zabijanie

- KOD Oe Okrucieństwo
- KOD Of Dyskryminacja
- KOD Og Pozbycie się problemu
- KOD Oh Niezasadniona

Aprobata/Waloryzacja

- KOD Oi Uwolnienie i wyzwolenie
- KOD Oj Poczucie bezpieczeństwa
- KOD Ok Negacja poświęcenia
- KOD OI Unikanie powodów porzucenia przez mężczyznę, ojca dziecka

Relatywizacja

- KOD Om Istotna w zależności od przypadku
- KOD On Tabu
- KOD Oo Reakcja na przymus
- KOD Op Ratowanie życia matki
- KOD Or Przyczyna aborcji postnatalnej

KOD 1. Postawa wobec aborcji eugenicznej

- KOD 1a Dezaprobata/ Dewaloryzacja (10 Informatorów)
- KOD 1b Aprobata/Waloryzacja (6 informatorów)
- KOD 1c Relatywizacja (6 informatorów)

KOD 2. Uwarunkowania wyboru postawy

- KOD 2a Prawa człowieka
- KOD 2b Religia
- KOD 2c Prawa kobiet
- KOD 2d Prawo do wolności
- KOD 2e Niepełnosprawność dziecka
- KOD 2f Upřednie doświadczenia zawodowe
- KOD 2g Rodzinne doświadczenia niepełnosprawności
- KOD 2h Straty w samorealizacji

KOD 3. Koncepcja aborcji eugenicznej

- KOD 3a Zabijanie
- KOD 3b Dyskryminacja
- KOD 3c Okrucieństwo
- KOD 3d Sprzeczna z moralnością
- KOD 3e Wolny wybór i wybawienie

KOD 4. **Koncepcja podmiotu – dziecka/osoby z niepełnosprawnością**

- KOD 4a Podmiot w tle modelu niepełnosprawności
- KOD 4b Podmiot jako dar
- KOD 4c Podmiot jako „Inny”
- KOD 4d Podmiot jako członek rodziny
- KOD 4e Podmiot jako ktoś kogo nie można dyskryminować
- KOD 4f Podmiot jako wartość
- KOD 4g Podmiot jako dziecko z piętnem
- KOD 4h Podmiot jako podmiot upokorzeń
- KOD 4i Podmiot jako podmiot niechciany
- KOD 4j Podmiot jako podmiot cierpiący i codzienna tragedia rodziny
- KOD 4k Podmiot jako niszczyciel rodziny
- KOD 4l Podmiot bez szans na przeżycie, z szansą na mękę
- KOD 4m Podmiot jako płód
- KOD 4n Podmiot jako trwale upośledzony płód powstały na drodze gwałtu

Kategorie explicite

Wiedza explicite:

KATEGORIA 0 Koncepcja aborcji eugenicznej

A: Subkategoria: Dewaloryzacja aborcji eugenicznej

1. KOD 0a – Przestępstwo podlegające karze

Jako studentka II stopnia kierunku pedagogika specjalna uważam, że aborcja eugeniczna powinna być surowo karana, ponieważ każde dziecko ze względu na to, czy jest zdrowe czy niepełnosprawne – ma prawo do życia. (Danielle)

2. KOD 0b – Coś co nie powinno mieć miejsca

Moim zdaniem, usuwanie nienarodzonych dzieci, ze względu na ich „złe” geny choroby lub niepełnosprawność nie powinna mieć miejsca. (Deborah)

3. KOD 0c – Zaprzeczenie praw do życia każdego człowieka

Uważam, że taki rodzaj aborcji przeczy prawu każdego człowieka do życia. (Delilah)

4. KOD 0d – Zabijanie

Osobiście jestem przeciwna aborcji, gdyż każdy ma prawo do życia bez względu na to, z jaką chorobą mogłoby urodzić się dziecko. Dziecko jest darem, bezbronną istotą i nie powinno się jej zabijać, ponieważ jest niepełnosprawne. Jako osoba wierząca (praktykująca) jestem zdecydowanie przeciwko każdej formie aborcji – zabijania. (Dakota)

5. KOD Oe – Okrucieństwo

Uważam, że aborcja eugeniczna jest jednym z najokrutniejszych działań wymierzonych w osoby najslabsze, które jeszcze nie są w stanie same się bronić. (Dharma)

6. KOD Of – Dyskryminacja

Uważam, że aborcja eugeniczna dyskryminuje ludzi, jest nieetyczna. (Desiree)

Jestem temu przeciwna, gdyż każdy ma prawo do życia bez względu na niepełnosprawność. Uważam, iż nie powinno się dyskryminować osób niepełnosprawnych i pozwolić im żyć w społeczeństwie. (Deidra)

7. KOD Og Pozbycie się problemu

Według mnie aborcja eugeniczna nie powinna mieć miejsca we współczesnym świecie. Odbieranie życia drugiemu człowiekowi (czy jest on niepełnosprawny czy pełnosprawny) jest dla mnie najgorszym z możliwych sposobów pozbycia się problemu. (Dominique)

8. KOD Oh Nieuzasadniona

Aborcja eugeniczna, czyli aborcja ze względu na niepełnosprawność jest dla mnie aborcją nieuzasadnioną. (Daisy)

B: Subkategoria: Waloryzacja aborcji eugenicznej

1. KOD Oi Uwolnienie i wyzwolenie

Jestem „ZA” przeprowadzaniem aborcji w przypadkach trwale upośledzonego płodu, w wyniku gwałtu, a także osób niepełnoletnich za zgodą i wsparciem rodziców. Nawet w przypadku wykrycia chorób w późniejszych miesiącach ciąży, gdyż rodziny często nie są gotowe psychicznie i finansowo na takie „wyzwanie”, jakim jest wychowanie dziecka niepełnosprawnego. Jestem „ZA” również z tego powodu, że dla czego rodzice mają skazywać swoje jeszcze nienarodzone, niepełnosprawne dziecko na życie z piętnem niepełnosprawności. Będą patrzeć na nie i razem z nim cierpieć. (Dixie)

2. KOD Oj Poczucie bezpieczeństwa

Jeśli aborcja eugeniczna da matce poczucie bezpieczeństwa i uważa to za jedyną słuszną decyzję, to niech to zrobi. (Dagmar)

3. KOD Ok Negacja poświęcenia

Każdy człowiek ma tylko jedno życie i możliwe, że nie chce go poświęcić na to, aby do końca życia opiekować się niepełnosprawnym dzieckiem. (Demi)

4. KOD Ol Unikanie powodów porzucenia przez mężczyznę

Szczególnie mężczyźni nie potrafią odnaleźć się w takiej sytuacji. Często gdy kobieta zdecyduje się urodzić niepełnosprawne dziecko, odchodzą od rodziny i matka zostaje sama. (Demi)

C: Subkategoria: Relatywizacja aborcji eugenicznej

1. KOD Om Istotna w zależności od przypadku

Uważam, że aborcja eugeniczna jest istotna w zależności od przypadku. Jeżeli jest zagrożeniem życia i/lub matki, i/lub zagrożenie życia dziecka lub jego poważną chorobą jest moim zdaniem istotna. Każda kobieta/matka i każdy ojciec powinni mieć możliwość decyzji, czy są gotowi na tak ciężki przypadek, czyli wychowa-

nie dziecka niepełnosprawnego. (Daryn)

Jeśli chodzi o aborcję eugeniczną to zależy od przypadku człowieka, który ma się urodzić. Wszystko zależy od choroby, rokowań, jak miałyby wyglądać późniejsze życie. (Dory)

Moim zdaniem aborcja w tak późnym stadium ciąży nie powinna już mieć miejsca. Uważam, że są wyjątkowe sytuacje jak np. zagrożenie życia matki, kiedy to powinno się wziąć to pod uwagę, ale nie brać jej za konieczność. (Dawn)

Uważam, że każdy ma prawo do życia, jednak zależy to od rodzica tych dzieci, czy oni czują się na siłach, by dać temu dziecku miłość, wsparcie w momencie upokorzeń, ponieważ nie wszyscy są na tyle dojrzały, odpowiedzialni i życie mogą im utrudniać zamiast ułatwiać. Ważne jest też to, jaki rodzaj niepełnosprawności jest u tego dziecka. (Darla)

2. KOD On Nie mam zdania

Nie mam konkretnego zdania za czy przeciw. (Dalia)

3. KOD Op Tabu

Aborcja eugeniczna: Jako student II st. kierunku pedagogika specjalna odnoszę wrażenie, że aborcja w dzisiejszym społeczeństwie jest często tematem „tabu”. (Derek)

4. KOD Op Reakcja na przymus

Matka, która miałaby z przymusu urodzić dziecko z brutalnego gwałtu, w przyszłości może nie okazywać mu miłości, oparcia, które w rozwoju dziecka jest tak ważne. Podobny skutek może nastąpić w wyniku urodzenia dziecka niepełnosprawnego, którego matka już w poczęciu, potocznie mówiąc, nie chciała. Dla wielu osób wiadomość o tym, że dziecko urodzi się niepełnosprawne, ciężko chore jest nie do przyjęcia. (Dagmar)

5. KOD Or Ratowanie życia matki

Może to też wiązać się z tym jeżeli płód zagraża życiu i bezpieczeństwu matki. Tylko ten wariant uważam za konieczny do podjęcia decyzji o usunięciu płodu, ale tylko w ostateczności, bo każdy ma prawo do życia. (Derek)

6. KOD Os Przyczyna aborcji postnatalnej

Aborcja eugeniczna może doprowadzić do aborcji postprenatalnej. Przecież zdarzają się sytuacje kiedy matka dowiaduje się o niepełnosprawności dziecka dopiero po jego urodzeniu. (Diana)

KATEGORIA 1 Postawa wobec problemu aborcji eugenicznej

A: Dezaprobata: 10 Informatorów

Jako studentka II stopnia kierunku pedagogika specjalna uważam, że aborcja eugeniczna powinna być surowo karana. (Danielle)

Moim zdaniem, usuwanie nienarodzonych dzieci, ze względu na ich „złe” geny choroby lub niepełnosprawność nie powinna mieć miejsca. (Deborah)

Każdy ma prawo do życia i decydowania o własnym życiu. Dzieci mogą się urodzić z różnymi stopniami niepełnosprawności, jedno będzie niezdolne do samodzielnego funkcjonowania, natomiast inne może w przyszłości skończyć studia i być kimś wielkim. Nie nam decydować, czy będzie ono tego pozbawione. (Delilah)

Osobiście jestem przeciwna aborcji, gdyż każdy ma prawo do życia bez względu na to z jaką chorobą mogłoby urodzić się dziecko. (Daphne)

Uważam, że aborcja eugeniczna jest jednym z najokrutniejszych działań wymierzonych w osoby najslabsze, które jeszcze nie są w stanie same się bronić. Jest to rażący problem niewiedzy, nieświadomości ludzi 21-szego wieku, którzy walczą o prawa roślin i zwierząt, zapominając o prawach człowieka. (Dharma)

Uważam, że aborcja eugeniczna dyskryminuje ludzi, jest nieetyczna. (Desiree)

Według mnie aborcja eugeniczna nie powinna mieć miejsca we współczesnym świecie. (Dominique)

Jestem temu przeciwna, gdyż każdy ma prawo do życia bez względu na niepełnosprawność. (Deidra)

Jestem chrześcijanką, dla mnie temat aborcji jest rozstrzygnięty. (Daisy)

Jako osoba wierząca (praktykująca) jestem zdecydowanie przeciwko każdej formie aborcji – zabijania. (Dakota)

B: Aprobata: 6 informatorów

Jako studentka II roku pedagogiki specjalnej i kobieta⁶ jestem „ZA” przeprowadzaniem aborcji w przypadkach trwale upośledzonego płodu, w wyniku gwałtu, a także osób niepełnoletnich za zgodą i wsparciem rodziców. (Dixie)

Jednak uważam, że każdy powinien mieć możliwość wyboru. Jednak wydaje mi się, że większość osób będzie się decydowała na aborcję eugeniczną. (Darla)

Jako studentka II st. kierunku pedagogiki specjalnej uważam, że każdy ma prawo do podejmowania decyzji, które uważa za słuszne. (Dagmar)

Idąc na studia mój stosunek do zagadnienia był jednoznaczny. Twierdziłam, że nikt nie ma prawa odbierać życia nienarodzonemu dziecku. Praktyka, którą odbyłam i praca zawodowa, której się podjęłam, po studiach I stopnia, uświadomiły mi jak bardzo problem jest złożony. Mimo tego że poznałam cudowne rodziny posiadające dzieci z niepełnosprawnością i mimo to decydowały się na powiększenie rodziny (wiedząc, że kolejne ciężce również są obciążone genem powodującym niepełnosprawność), to spotkałam się również z rodzinami, które jak same powiedziały, „na dzisiejszą chwilę żałują decyzji o donoszeniu ciąży. (Daryl)

Aborcja powinna być indywidualną decyzją każdej kobiety. (Demi)

Każda kobieta/matka i każdy ojciec powinni mieć możliwość decyzji, czy są gotowi na tak ciężki przypadek, czyli wychowanie dziecka niepełnosprawnego. W naszym kraju właśnie teraz jest odbierana wolność podejmowania decyzji za siebie, jak również za własne i tu nienarodzone dziecko. (Daryn)

C: Relatywizacja: 6 informatorów

Żaden człowiek nie jest idealny, każdy może się mylić i popełniać błędy. Tak naprawdę, nie wiem co bym zrobiła w sytuacji, jaką jest niepełnosprawność dziecka, ale nie chodzi tu o, nazwę to zwykłą niepełnosprawność, (nie mam wątpliwości, że urodziłabym to dziecko), ale o drastyczne przypadki, w takich gdzie nie ma szansy na przeżycie dziecka, na jego mękę. (Delfina)

---

⁶ Wykreślenie tekstu oryginalne przez studentkę

Jako studentka II kier. Pedagogiki Specjalnej ogólnie rzecz biorąc jestem przeciwko dokonywaniu aborcji. Jeśli chodzi o aborcję eugeniczną to zależy od przypadku człowieka, który ma się urodzić. Wszystko zależy od choroby, rokowań, jak miałoby wyglądać późniejsze życie. Myślę, że można by dokonać aborcji, gdy niepełnosprawność całkowicie uniemożliwiłaby życie tego człowieka oraz jego rodziny. Ponadto, gdyby ten człowiek miałby być w straszliwych mękach, cierpieniach, bez szans na wyzdrowienie, a jego życie byłoby jednym wielkim cierpieniem. Natomiast w przypadku gdy niepełnosprawność nie utrudniałaby znacznie funkcjonowania i życia rodzina nie powinna się decydować na aborcję. Każdy człowiek pełnosprawny czy niepełnosprawny ma prawo do życia. (Dory)

Każdy inaczej odbiera pewne sprawy, o czym inni nie pamiętają. Sama nie wiem jak bym się miała zachować w sytuacji gdybym miała urodzić niepełnosprawne dziecko. Mogę się deklarować „że urodzę”, „że będę kochać” itp. Ale tak naprawdę się dowiem w momencie, gdy ta sytuacja nastąpi. Dlatego nie mówię aborcji eugenicznej ani „NIE” ani „TAK”. (Dalia)

Moim zdaniem aborcja, w tak późnym stadium ciąży, nie powinna już mieć miejsca. Uważam, że są wyjątkowe sytuacje jak np. zagrożenie życia matki, kiedy to powinno się wziąć to pod uwagę ale nie brać jej za konieczność. Jeśli jednak powodem, jaki determinowałby decyzję o aborcji eugenicznej byłaby informacja od lekarza o niepełnosprawności dziecka, jestem jej przeciwna. To, że ktoś nie jest w pełni sprawny nie powinno być powodem by odebrać mu życie. (Dawn)

Uważam, że usuwanie płodu tylko ze względu na lęk przed późniejszym życiem z takim członkiem rodziny jest mało etyczne. Należy również zwrócić uwagę na to, że kobieta, która rodzi dziecko niepełnosprawne bez wsparcia rodziny i bliskich może czuć się osamotniona z takim wyzwaniem i dla swojego bezpieczeństwa usunie swoje dziecko. Może to też wiązać się z tym jeżeli płód zagraża życiu i bezpieczeństwu matki. Tylko ten wariant uważam za konieczny do podjęcia decyzji o usunięciu płodu, ale tylko w ostateczności bo każdy ma prawo do życia. (Derek)

Jako studentka II st. kierunku pedagogiki specjalna jestem za wolnym wyborem każdego człowieka. Nie mnie oceniać czy ktoś postępuje dobrze czy źle. Jestem osobą wierzącą i sama osobiście nie dokonałabym aborcji, tym bardziej z pobudek eugenicznych. Dla mnie życie ludzkie rozpoczyna się od momentu zapłodnienia komórki jajowej, rozwijający się w macicy zarodek jest istotą ludzką, jak każda istota. Dlatego mamy decydować o tym czy ktoś będzie żył czy nie? (Diana)

KATEGORIA 2 Uwarunkowania wyboru postawy

Poniżej zamieszczam uporządkowanie odpowiedzi wyrażających uwarunkowania wyboru postawy wobec aborcji eugenicznej. Dane uporządkowane są oznaczeniem negatywnej postawy wobec aborcji eugenicznej symbolem NIE, pozytywnej zaznaczonej TAK i zrelatywizowanej zaznaczonej REL.

- KOD 2a Prawa człowieka do życia
1. NIE (...) *ponieważ każde dziecko ze względu na to, czy jest zdrowe czy niepełnosprawne to ma prawo do życia. (Danielle)*
  2. NIE *Każdy z nas, bez względu na swoją pełnosprawność czy niepełnosprawność ma prawo do życia i funkcjonowania w społeczeństwie. (Deborah)*
  3. NIE *Uważam, że taki rodzaj aborcji przeczy prawu każdego człowieka do życia. (Delilah)*

4. NIE (...)każdy ma prawo do życia bez względu na to, z jaką chorobą mogłoby urodzić się dziecko. (Daphne)
5. NIE Jest to rażący problem niewiedzy, nieświadomości ludzi 21-szego wieku, którzy walczą o prawa roślin i zwierząt, zapominając o prawach człowieka. (Dharma)
6. NIE Każdy człowiek ma prawo do życia. Według mnie jest to podział ludzi na lepszych i gorszych, co nie powinno mieć miejsca. (Desiree)
7. NIE Każde dziecko ma prawo do życia, nawet te z różnymi dysfunkcjami. (Dominique)
8. NIE Jestem temu przeciwna, gdyż każdy ma prawo do życia bez względu na niepełnosprawność. (Deidra)
  - KOD 2b Religia
1. NIE Jestem chrześcijanką dla mnie temat aborcji jest rozstrzygnięty. (Daisy)
2. NIE Jako osoba wierząca (praktykująca) jestem zdecydowanie przeciwko każdej formie aborcji – zabijania (Dakota)
  - KOD 2c Prawa kobiet i mężczyzn do wolności wyboru
1. TAK Kobiety i mężczyźni powinni mieć w tej kwestii prawo wyboru i prawo decydowania o sobie i swoim życiu. (Dixie)
2. TAK Jednak uważam, że każdy powinien mieć możliwość wyboru. (Darla)
3. TAK Uważam jednak, że każdy ma wolną wolę, którą może wykorzystać, w taki sposób jak chce i podejmować decyzje, które uważa za najodpowiedniejsze. (Dagmar)
4. TAK Aborcja powinna być indywidualną decyzją każdej kobiety. (Demi)
5. TAK Każda kobieta/matka i każdy ojciec powinni mieć możliwość decyzji, czy są gotowi na tak ciężki przypadek czyli wychowania dziecka niepełnosprawnego. (Daryn)
6. TAK Wszelkie decyzje związane z jakąkolwiek aborcją powinna podejmować matka i nikt poza nią. To jest jej wola czy chce urodzić i zmierzyć się z sytuacją, jaka zaistniała. Jedyne sprzeciw z mojej strony, kieruję wobec matek, które dokonują aborcji ponieważ zwyczajnie nie chcą dziecka (bo za szybko, bo nie chcą być matkami). W innych przypadkach nie mamy prawa wypowiadać się za matkę i zmuszać ją do rodzenia dziecka, które będzie np. niepełnosprawne, bądź wiadomo, że umrze zaraz po urodzeniu. (Dalia)
  - KOD 2d Niepełnosprawność dziecka
1. REL Tak naprawdę nie wiem co bym zrobiła w sytuacji, jaką jest niepełnosprawność dziecka, ale nie chodzi tu o, nazwę to zwykłą niepełnosprawność, (nie mam wątpliwości, że urodziłabym to dziecko) ale o drastyczne przypadki, w takich gdzie nie ma szansy na przeżycie dziecka, na jego mękę. (Delfina)
2. REL Myślę, że można by dokonać aborcji gdy niepełnosprawność całkowicie uniemożliwiłaby życie tego człowieka oraz jego rodziny. Ponadto, gdyby ten człowiek miałby być w straszliwych mękach, cierpieniach, bez szans na wyzdrowienie, a jego życie byłoby jednym wielkim cierpieniem. Natomiast w przypadku gdy niepełnosprawność nie utrudniałaby znacznie funkcjonowania i życia rodzina nie powinna się decydować na aborcję. Każdy człowiek pełnosprawny czy niepełnosprawny ma prawo do życia. Według

- mojego przekonania aborcja eugeniczna powinna być tylko dokonywana jeżeli ta niepełnosprawność wywoływałaby tylko ból, męki i cierpienie. Moim zdaniem żaden człowiek nie zasługuje na ból i cierpienie, jeśli się nawet nie urodził i nie uczynił niczego złego. Myślę, że żaden człowiek nie chciałby się urodzić i żyć później w straszliwych mękach i bólu.* (Dory)
3. REL *Jeśli jednak powodem, jaki determinowałby decyzję o aborcji eugenicznej byłaby informacja od lekarza o niepełnosprawności dziecka, jestem jej przeciwna. To, że ktoś nie jest w pełni sprawny nie powinno być powodem by odebrać mu życie.* (Dawn)
    - KOD 2e Uprzednie doświadczenia zawodowe
  1. REL *Mimo tego, że poznałam cudowne rodziny posiadające dzieci z niepełnosprawnością i mimo to decydowały się na powiększenie rodziny (wiedząc, że kolejne ciąży również są obciążone genem powodującym niepełnosprawność), to spotkałam się również z rodzinami, które jak same powiedziały, „na dzisiejszą chwilę żałują decyzji o donoszeniu ciąży.* (Daryl)
    - KOD 2f Rodzinne doświadczenia niepełnosprawności
  1. NIE *Piszę to, jako osoba, która od 23 lat w najbliższym otoczeniu ma dwie niepełnosprawne osoby i uważa, że jest to jedna z najpiękniejszych „rzeczy”, która ją spotkała.* (Dakota)
  2. NIE *Sama mam w swoim otoczeniu dziecko niepełnosprawne intelektualnie w stopniu lekkim i cieszę się z tego, że jest ono wśród nas, ponieważ wprowadza wiele radości do naszego życia.* (Daphne)
    - KOD 2g Straty w samorealizacji
  1. TAK *Każdy człowiek ma tylko jedno życie i możliwe, że nie chce go poświęcić na to, aby do końca życia opiekować się niepełnosprawnym dzieckiem.* (Demi)

Wiedza tacit

KATEGORIA 4 TACIT (wiedza ukryta) Stosunek osobisty do dziecka/osoby z niepełnosprawnością, podmiotu pedagogiki specjalnej i jego koncepcja w tle aborcji eugenicznej

Relacja semantyczna: inkluzja właściwa: X (jest rodzajem) Y

Poniżej zamieszczam uporządkowanie odpowiedzi wyrażających stosunek osobisty do podmiotu pedagogiki specjalnej i jego koncepcję na tle stosunku do aborcji eugenicznej. Dane uporządkowane są oznaczeniem negatywnej postawy wobec aborcji eugenicznej symbolem NIE, pozytywnej zaznaczonej TAK i zrelatywizowanej zaznaczonej REL.

- KOD 4b Podmiot jako dar
1. NIE *Dziecko jest darem, bezbronną istotą i nie powinno się jej zabijać ponieważ jest niepełnosprawne.* (Daphne)
    - KOD 4c Podmiot jako „Inny”
  2. NIE *Każdy człowiek ma prawo do życia, bez względu czy zmieści się w ramach przeciętności, czy też będzie trochę „inny” niż ogół społeczeństwa. Uważam, że skazywanie na śmierć kogoś, kto nie jest taki jak wszyscy, nie powinno być dozwolone. Każdy człowiek wnosi coś swojego w rzeczywistość, coś niepowtarzalnego, i ma do tego prawo, nawet jeśli okupione to będzie trudem związanym z niepełnosprawnością czy chorobą.* (Dharma)

- KOD 4d Podmiot jako członek rodziny
- 3. NIE *Piszę to, jako osoba, która od 23 lat w najbliższym otoczeniu ma dwie niepełnosprawne osoby i uważa, że jest to jedna z najpiękniejszych „rzeczy”, która ją spotkała.* (Dakota)
- 4. NIE *Sama mam w swoim otoczeniu dziecko niepełnosprawne intelektualnie w stopniu lekkim i cieszę się z tego, że jest ono wśród nas, ponieważ wprowadza wiele radości do naszego życia.* (Daphne)
- 5. NIE *Mam parę przypadków w rodzinie z osobami niepełnosprawnymi czy to ruchowo czy umysłowo i żadna z matek tych dzieci nie dopuściłaby do siebie myśli, aby ich nie urodzić.* (Dominique)
  - KOD 4e Podmiot jako ktoś kogo nie można dyskryminować
  - 1. NIE (...) *każde dziecko z względu na to czy jest zdrowe czy niepełnosprawne, to ma prawo do życia.* (Danielle)
  - 2. NIE *Uważam, że obowiązkiem zdrowego, sprawnego człowieka jest zapewnienie bezpieczeństwa i opieki osobom niepełnosprawnym oraz chorym. Dodatkowo powinniśmy dołożyć wszelkich starań, aby usunąć bariery, które nie pozwalają niepełnosprawnym prawidłowo funkcjonować w życiu społecznym. Zadaniem społeczeństwa jest rehabilitacja fizyczna, psychiczna, zawodowa i społeczna wszystkich tych, którzy z jakichś powodów nie mogą w pełni uczestniczyć i korzystać z życia społecznego.* (Deborah)
  - 3. NIE *Widomo, że życie to nie będzie porównywalne do życia dziecka zdrowego, ale uważam, że jedna osoba nie ma prawa decydować o prawie do życia drugiej osoby (szczególnie gdy ta niczemu nie zawiniła).* (Delilah)
    - KOD 4f Podmiot jako wartość
    - 1. NIE *Osoby niepełnosprawne też mają uczucia i powinny być traktowane na równi z innymi.* (Desiree)
    - 2. NIE *Często bagatelizuje się wartość osób z niepełnosprawnością. Są to osoby nie do końca „włączone” w społ. Studiując pedagogikę specjalną każdego dnia przekonuję się o nieprzeciętnych wartościach osób niepełnosprawnych.* (Daisy)
    - 3. NIE *Dzieci niepełnosprawne dają tyle miłości, że ktoś, kto nie przebywa z nimi – nie ma ich w swoim otoczeniu, nie ma prawa wypowiadać się na temat „ciężaru”, jakim jest opieka nad nimi.* (Dakota)
      - KOD 4f Podmiot jako dziecko z piętnem
      - 1. TAK *Jestem „ZA” również z tego powodu, że dlaczego rodzice mają skazywać swoje jeszcze nienarodzone, niepełnosprawne dziecko, na życie z piętnem niepełnosprawności.* (Dixie)
        - KOD 4g Podmiot jako ktoś z cięższym i gorszym życiem
        - 1. TAK *Uważam, że dziecko z poważną chorobą, niepełnosprawne ma zupełnie inne życie, cięższe a nawet gorsze.* (Daryn)
          - KOD 4h Podmiot jako podmiot cierpiący i codzienna tragedia rodziny
          - 1. TAK *Nie można zapominać o cierpieniach dziecka niepełnosprawnego, niezależnie od jego niepełnosprawności, będzie ono do końca życia cierpiało. Społeczeństwo bowiem piętnuje takie osoby i nierzadko nie potrafi funkcjonować z takimi osobami.* (Demi)

- KOD 4i Podmiot jako niszczyciel rodziny
- 1. TAK *Co z tego, że prawo broni jednego nienarodzonego życia, gdy przy podjęciu takiej decyzji może utrudnić, skomplikować, a nawet zniszczyć życie całej rodziny.* (Daryn)
  - KOD 4k Podmiot jako drastyczny przypadek bez szans na przeżycie, z szansą na mękę
- 1. REL *Tak naprawdę nie wiem, co bym zrobiła w sytuacji, jaką jest niepełnosprawność dziecka, ale nie chodzi tu o, nazwę to zwykłą niepełnosprawność, (nie mam wątpliwości, że urodziłabym to dziecko) ale o drastyczne przypadki, w takich gdzie nie ma szansy na przeżycie dziecka, na jego mękę.* (Delfina)
- 2. REL *Moim zdaniem żaden człowiek nie zasługuje na ból i cierpienie, jeśli się nawet nie urodził i nie uczynił niczego złego. Myślę, że żaden człowiek nie chciałby się urodzić i żyć później w straszliwych mękach i bólu.* (Dory)
  - KOD 4l Podmiot jako płód
- 1. REL *Uważam, że usuwanie płodu tylko ze względu na lęk przed późniejszym życiem z takim członkiem rodziny, jest mało etyczne.* (Derek)
- 2. REL *Może to też wiązać się z tym jeżeli płód zagraża życiu i bezpieczeństwu matki.* (Derek)
- 3. REL *Zgodne z czymś sumieniem jest zabić płód/zarodek, a z kogoś sumieniem nie klóci się zabicie dorosłego w pełni sprawnego człowieka.* (Diana)
  - KOD 4k Podmiot jako trwale upośledzony płód powstały na drodze gwałtu
- 1. TAK *Jestem „ZA” przeprowadzaniem aborcji w przypadkach trwale upośledzonego płodu, w wyniku gwałtu, a także osób niepełnoletnich za zgodą i wsparciem rodziców.* (Dixie)

KATEGORIA 5 TACIT: (wiedza ukryta) Retoryka narracji w perspektywach teoretycznych modeli niepełnosprawności

Relacja semantyczna: funkcja X (jest użyte w celu) Y. Analiza danych wykazała istnienie trojkiej retoryki w kontekstach współczesnego socjo-politycznego modelu niepełnosprawności (Barnes, Mercer, 2008), modelu praw człowieka, z uwzględnieniem praw do życia każdego człowieka (Breslin, 1998) i prawa do wolnego wyboru aborcji, jako prawa kobiet i mężczyzn. Ponadto retorykę tragiczną i fatalistyczną, osadzoną w archaicznym już w kulturze Zachodu, modelu osobistej tragedii (Barnes, Mercer, 2008) i retorykę.

- KOD 5a Retoryka socjopolitycznego modelu niepełnosprawności
- KOD 5b Retoryka praw człowieka z niepełnosprawnością do życia lub praw kobiet i mężczyzn do decyzji o życiu lub nie własnego dziecka zwana *prawem wyboru*.
- KOD 5c Retoryka tragiczna i fatalistyczna (tragedia matki, rodziny i kobiety, która traci męzczyzną swojego życia, tragedia dziecka, którego życie jest postrzegane jako nieuzasadnione cierpienie)

KATEGORIA 6 TACIT: (wiedza ukryta) Sprzeczności na linii Informator – inni

Relacja semantyczna: funkcja: X (użyte w celu)Y

KOD 6a Retoryka sprzeczności: *tak i nie*

W tej kategorii ukrytej ujawniła się ciekawa zależność manifestowana w różny sposób.

- Po pierwsze sprzeczność w narracji związana była z jednej strony ze sprzecznością w konceptualizacji aborcji przez informatora na początku narracji i na końcu (np. Diana, Dory)
- Ponadto, informatorzy niekiedy wskazywali, że uważają, aborcję eugeniczną jako akceptowalne rozwiązanie z zastrzeżeniem, że sami nigdy by nie dokonali aborcji eugenicznej. Co miało ciekawe uzasadnienie i konsensus, który można sprowadzić do tematu kulturowego w tle aborcji eugenicznej: *Inni niech robią, a ja nie.* (np. Diana).

Konkluzje

Wyniki badań z etnograficznego studium przypadku z udziałem 22 studentów studiów II st. na kierunku pedagogika specjalna, wskazały istnienie 3 kategorii *explicite*, wygenerowanych na drodze analiz kodowania i kategoryzacji (Kvale, 2010; Gibbs, 2010) oraz 3 kategorii wiedzy ukrytej *tafit*, wygenerowanych dzięki analizie dziedzin (Spradley, 1979, 1980). Jeśli chodzi o odpowiedź na główne pytanie badawcze, dotyczące koncepcji aborcji eugenicznej, jaką ma 22 studentów pedagogiki specjalnej, jest ona konceptualizowana jako: zabijanie, dyskryminacja, okrucieństwo, sprzeczna z moralnością, lecz i wolny wybór oraz wybawienie, jak też tabu. Składają się na główną triadę stanowisk, z podkreśleniem dezaprobaty/dewaloryzacji aborcji eugenicznej, aprobaty/waloryzacji oraz relatywizacji. Jeżeli chodzi o postawy 22 studentów wobec aborcji eugenicznej, badania ujawniły również triadę postaw od dewaloryzacji aborcji eugenicznej (10 informatorów), waloryzacji (6 informatorów) i relatywizacji fenomenu (6 informatorów). Dane z badań wskazują, że 12 na 22 uczestników badań studentów II roku, II stopnia studiów na kierunku pedagogika, akceptuje aborcję eugeniczną w różnych wymiarach, od całkowitej akceptacji, uwarunkowanej prawem do wyboru koncepcji własnego życia przez kobiety, do akceptacji uwarunkowanej stanem głębokości niepełnosprawności dziecka i okolicznościami zapłodnienia.

Kontynuując rozważania dotyczące wyników badań, wiedzy *explicite*, ujawnione w kategoriach *explicite* treści, wskazały interesujące odpowiedzi na pytanie badawcze związane z argumentami własnej postawy wobec aborcji eugenicznej. Z kolei kategorie *tafit* wskazały w tle koncepcje teoretyczne i modele niepełnosprawności, jakimi studenci uzasadniają wybór ustosunkowania się do problemu aborcji eugenicznej. Odpowiedzi, związane z dezaprobatą aborcji eugenicznej, wskazują uzasadnienia płynące z: perspektywy prawa do życia osoby z niepełnosprawnością (6 informatorów), względów religijnych (2 informatorów). Ponadto dezaprobatę dla aborcji eugenicznej studenci argumentują pozytywnymi doświadczeniami rodzinnymi (2 informatorki), natomiast jedna z informaterek aprobuję aborcję eugeniczną, ponieważ dziecko przyniosłoby straty w samorealizacji. Uzasadnienia aprobujące aborcję eugeniczną uzasadniają studenci jednakże głównie: prawem do wolnego wyboru kobiet i mężczyzn (6 informatorów). Odpowiedzi relatywizujące własną postawę wobec aborcji eugenicznej, dopuszczając ją w konkretnych warunkach, uzasadniają studenci: stanem głębokości uszkodzeń i zaburzeń niepełnosprawnego dziecka (3 informatorów), uprzednimi, konkretnymi doświadczeniami w środowiskach niepełnosprawności (1 informatorka). Na tle dalszych analiz prowadzonych, jako analizy dziedzin zostały wygenerowane (Spradley 1979, 1980) 3 kategorie wiedzy ukrytej *tafit*.

Po pierwsze, stosunek uczestników badań do dziecka/płodu z niepełnosprawnością – podmiotu pedagogiki specjalnej, retoryka narracji o aborcji eugenicznej w perspektywie teoretycznych modeli niepełnosprawności oraz sprzeczności w treściach danych na linii Informator-inni w konceptualizowaniu aborcji eugenicznej. Wśród informatorów wykazujących dezaprobatę dla aborcji eugenicznej, dziecko z niepełnosprawnością było postrzegane w perspektywie socjopolitycznego modelu niepełnosprawności (Barnes, Mercer, 2008) i jego wariantu modelu praw człowieka (Breslin, 1998), oraz antropologicznego modelu niepełnosprawności (Klotz, 2003; Kassnitz, Shuttleworth, 2001; Perzanowski, 2009) jako „Inny”, *ktoś, kogo nie można dyskryminować*. Ponadto informatorzy dezaprobujący aborcję eugeniczną wskazywali koncepcję podmiotu, jako *dar, członka rodziny* oraz również jako *wartości*. Informatorzy, aprobujący aborcję eugeniczną posłużyli się głównie, XX-wiecznym modelem niepełnosprawności jako osobistej tragedii (Barnes, Mercer, 2008). Wskazali oni następujące koncepcje dziecka z niepełnosprawnością, postrzegając je jako: *dziecko z piętnem, podmiot upokorzeń, podmiot niechciany, jako podmiot z cięższym i gorszym życiem, cierpiący i codzienna tragedia rodziny, jako niszczyciel rodziny, upośledzony płód, powstały na drodze gwałtu*. Informatorzy relatywizujący koncepcję i rolę dziecka z niepełnosprawnością, opowiadający się za uznaniem aborcji eugenicznej (pod pewnymi warunkami) wskazali koncepcję podmiotu również w perspektywie modelu osobistej tragedii (Barnes, Mercer, 2008). Ich wypowiedzi wskazały, postrzeganie dziecka z niepełnosprawnością: *jako drastycznego przypadku bez szans na przeżycie, z szansą na mękę oraz jako płód*. Na tle analiz studenckich 22 narracji i koncepcji *tacit* dziecka z niepełnosprawnością, podmiotu pedagogiki specjalnej, nietrudno dostrzec, że przeciwnicy *aborcji eugenicznej* waloryzują koncepcję oraz rolę dziecka z niepełnosprawnością, w perspektywie modelu społeczno-politycznego, praw człowieka czy modelu antropologicznego (Breslin, 1998; Barnes, Mercer, 2008; Kassnitz, Shuttleworth, 2001; Klotz, 2003 i in.) natomiast zwolennicy *aborcji eugenicznej* postrzegają dziecko i jego rolę w perspektywie modelu osobistej tragedii (Barnes, Mercer, 2008), jako zdarzenia fatalistycznego i tragicznego dla samej kobiety oraz jej rodziny. Ciekawy wątek kulturowy, zaledwie zarysowany, lecz warty dalszych badań, jest związany z postawą aprobaty wobec aborcji eugenicznej, wynikającej z obaw przed utratą atrakcyjności w oczach partnera, mężczyzny, który zdaniem informatorki *szczególnie nie może odnaleźć się w takiej sytuacji* (Demi), gdy kobieta zdecyduje się urodzić dziecko z niepełnosprawnością i porzuca rodzinę. Prawidłowość samotnego macierzyństwa wobec dziecka z niepełnosprawnością, nie jest obca polskiej literaturze naukowej (Maciarz, 2004; Balcerzak-Paradowska, 2008, i in.), lecz ciekawe mogą być jego inne, kontekstualne uwarunkowania. Wyniki etnograficznego studium przypadku mogą inicjować dalsze pytania badawcze dla badań, prowadzonych w różnych tradycjach, ale i implikacje, co najmniej dwojakiego rodzaju dla dalszych badań społecznych w pedagogice oraz dydaktyki uniwersyteckiej. Po pierwsze, wyniki pokazują, iż w 22 osobowej grupie studentów przygotowujących się do zaistnienia w środowiskach wsparcia, edukacji, terapii osób niepełnosprawnych, interpretacja fenomenu niepełnosprawności jest uformowana w formie triady interpretacyjnej aborcji eugenicznej. W tym, większość (12 informatorów) opowiada się za kontrolą fizyczną fenomenu niepełnosprawności, na drodze całkowicie lub częściowo aprobowanej aborcji eugenicznej. Po drugie, być może wyniki badań pobudzą dyskusję w kręgach akademików przygotowujących standardy kształcenia na studiach I i II stopnia, na kierunkach pedagogika specjalna, uwzględniając problem

paradoksu między efektami kształcenia na II stopniu (K2_W16) a rzeczywistością dydaktyki uniwersyteckiej w tle wskazanych wyników tego studium przypadku. Ponadto zarysowuje się jeszcze pytanie trzecie, które dotyczy wątku niezbadanego i wychodzącego poza ramy niniejszego projektu, o to czy i jakie konsekwencje dla praktyki pedagogicznej będzie miało zatrudnianie w placówkach pedagogów specjalnych akceptujących aborcję eugeniczną (aborcję ze względu na niepełnosprawność)? Te kwestie należy moim zdaniem poddać starannym dalszym, interdyscyplinarnym analizom. Dalsze badania, prowadzone w różnych tradycjach badawczych, z udziałem większych prób celowych i/lub losowych, mogłyby wskazać w sposób pełniejszy, w jaki uczestnicy i kultura dominująca w Polsce interpretuje i kontroluje niepełnosprawność przy pomocy praktyki eugenicznej i instrumentu, jakim jest aborcja eugeniczna.

Bibliografia

- Angrosino M. (2010). *Doing Ethnographic and Observational Research*. Warszawa: PWN.
- Balcerzak-Paradowska B. (2008). Znaczenie rodziny dla jakości życia osoby niepełnosprawnej. W: L. Frąckiewicz (red.), *Przeciw wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych*. Warszawa: IPISS.
- Barnes C., Mercer G. (2008). *Niepełnosprawność*. Warszawa: Sic!
- Black E. (2004). *Wojna przeciw słabym*. Warszawa: Muza.
- Borowska-Beszta B. (2005). *Etnografia dla terapeutów (pedagogów specjalnych) – szkice metodologiczne*, Kraków: Oficyna Wyd. Impuls.
- Borowska-Beszta B. (2012). *Niepełnosprawność w kontekstach kulturowych i teoretycznych*. Kraków: Wyd. Impuls.
- Breslin M.L. (1998). *Disability Paradigms, University of California at Berkeley* <http://quir.berkeley.edu/courses/assistive-tech/spring2002/mlb-paradigms.htm> (Dostęp 10.11.2012)
- Bricki N., Green J. (2007). *A Guide to Using Qualitative Research Methodology*. <http://fieldresearch.msf.org/msf/handle/10144/84230> (Dostęp: 7.02.2017).
- Creswell J. (2013). *Research Design. Quantitative and Qualitative Research Approaches* 4th ed. Los Angeles: Sage.
- Ćwirynka K., Borowska-Beszta B., Bartnikowska U. (2016). Masculinity as Defined by Males Self-Advocates with Intellectual Disabilities: A Focus Group Research Report. *International Journal of Psycho-Educational Sciences*, 5(3), 105-120.
- Douglas M. (2002). *Purity and Danger. An analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge.
- Flick U. (2010). *Projektowanie badania jakościowego*. Warszawa: PWN.
- Flick U. (2011). *Jakość w badaniach jakościowych*. Warszawa: PWN.
- Gawin M. (2003). *Rasa i nowoczesność. Historia polskiego ruchu eugenicznego 1880-1952*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN.
- Gibbs G. (2011). *Analiza danych jakościowych*. Warszawa: PWN.

- Jahoda M., Lazarsfeld P., Zeisel H. (2007). *Bezrobotni Marienthalu*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Jamielniak D. (2012a). *Badania jakościowe, Metody i narzędzia*, t. 2. Warszawa: PWN.
- Jamielniak D. (2012b). *Badania jakościowe, Podejścia i teorie*, t. 1. Warszawa: PWN.
- Kassnitz D., Shuttleworth R. (2001). Introduction: Anthropology in Disability Studies: *Disability Studies Quarterly*. Vol. 21, No. 3 pp. 2-17. www.dsqsds.org
- Klotz J. (2003). *The culture concept: Anthropology, disability studies and intellectual disability*. Paper presented at the Disability at the Cutting Edge: A colloquium to examine the impact on theory, research and professional practice.
- Kubinowski D. (2011). *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia – Metodyka – Ewaluacja*. Lublin: Wyd. Naukowe UMCS.
- Kulbaka J. (2012). *Niepełnosprawni. Z dziejów kształcenia specjalnego*. Warszawa: Wyd. Naukowe APS.
- Kvale S. (2010). *Prowadzenie wywiadów*. Warszawa: PWN.
- Maciarz A. (2004). *Macierzyństwo w kontekście zmian społecznych*. Warszawa: Żak.
- Maxwell J. (2005). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. Thousand Oaks: Sage.
- Mertens D.M. (1998). *Research methods in education and psychology: Integrating diversity with quantitative and qualitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Perzanowski A. (2009). *Odmienicy. Antropologiczne studium dewiacji*. Warszawa: Wyd. DiG.
- Rapley T. (2010). *Analiza konwersacji, dyskursu i dokumentów*. Warszawa: PWN.
- Sarniak R. (2015). <https://www.quirks.com/articles/9-types-of-research-bias-and-how-to-avoid-them> (Dostęp: 7.02.2017).
- Shakespeare T., W. (1994). Cultural representations of disabled people: dustbins for disavowal? *Disability and Society*, 9, 3, pp 283-299.
- Shakespeare, T.W. (1999). Losing the plot? Discourses on genetics and disability. *Sociology of Health and Illness*, 21, 5, 669-688.
- Shakespeare T.W. (2002). The social model of disability: an outdated ideology? *Research in Social Science and Disability*, Volume 2, pp. 9-28.
- Sheerenberger R. (1983). *A history of mental retardation*. Baltimore, MD: Brookes Publishing Company.
- Shuttleworth R., Sanders T. (2011) (eds.): *Sex & Disability: Politics, Identity and Access*. Leeds: The Disability Press.
- Smith. D.J. (1985). *Minds Made Feeble: Myth and Legacy of the Kallikaks*. New York: Lippincott Williams and Wilkins.
- Smith. D.J. (1989). *Sterilization of Carrie Buck*. Far Hills: New Horizon Press.
- Smith. D.J. (2008). *Ignored, Shunned, and Invisible: How the Label Retarded Has Denied Freedom and Dignity to Millions*. Santa Barbara: Praeger.
- Spradley J. (1979). *The Ethnographic Interview*. New York: Holt Rinehart & Winston.
- Spradley J. (1980). *Participant observation*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

- Stake R. (2009). Jakościowe stadium przypadku. W: N. Denzin, Y. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*. Warszawa: PWN, T. 1, s. 623-654.
- Strumińska-Kutra M., Kołodkiewicz I. (2012). Studium przypadku. W: D. Jamielniak (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*. Warszawa: PWN, T. 2. s. 1-40 .
- Zakrzewska-Manterys E. (1995). *Down i zespół wątpliwości. Studium z socjologii cierpienia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Zakrzewska-Manterys E. (2010). *Upośledzeni umysłowo, poza granicami człowieczeństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UW.

Summary

Eugenic Abortion (Abortion Due to Disability) in the Opinion of Polish University Students (2nd degree, Faculty of Special Education). Ethnographic Case Study Report

The following article is a report of an ethnographic case study on the conceptualization of eugenic abortion by 22 Polish 2nd degree university students from the faculty of Special Education. Eugenic abortion was explored in November 2016 in the perspective of two universal patterns of cultural approach to anomaly concept of Douglas (2002) as an interpretation and physical control of this phenomenon. The main research question was: how eugenic abortion is conceptualized by students of Special Education? The study involved searching for answers to specific questions concerning: students' attitudes towards eugenic abortion and its conditions. The last of the specific research questions was related to the theoretical perspective on the basis of which students justify their attitude towards eugenic abortion. The results of qualitative inquiry indicated a triad of concept categories explicitly concerning eugenic abortion (from disapproval through approval to the freedom of choice and relativism, depending on the conditions and circumstances). In addition, the results revealed a triad of categories of tacit knowledge, indicating the categories, which were also revealed in the data despite the fact that no particular research questions was formulated. These were: personal attitude towards the child / person with a disability, the subject of special education, the rhetoric of students' own narratives in the context of the theoretical grounds of disability models, characterizing their own attitudes and third tacit category of contradiction on the line: informant – others.

Keywords: social sciences, education, special education, eugenic abortion, qualitative research, ethnographic case study.